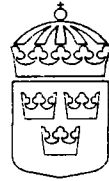

Justitiekammarens betänkande

1989/90:JuU16

Vissa brott m.m.

1989/90
JuU16

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motionsyrkanden med anknytning till olika brott och andra frågor av straffrättslig natur. Frågorna gäller bl.a. gransamverkan mot brott, åtgärder mot snatteri och ekonomisk brottslighet samt narkotikalagstiftningen.

Med anledning av en motion förordar utskottet en ändring i bestämmelserna i brottsbalken om sexuellt utnyttjande. Övriga motionsyrkanden avstyrks. Flera reservationer och ett särskilt yttrande har fogats till betänkandet.

Motioner

1988/89:Ju604 av Hugo Hegeland (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ordningsbot för snatteri i enlighet med vad som anförts i motionen.

1988/89:Ju607 av Hugo Hegeland (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av bestämmelserna om häleri i enlighet med vad som i motionen anförts.

1988/89:Ju608 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förtydligande av hela nödvärnsrätten i enlighet med vad som anförts i motionen.

1988/89:Ju616 av Bengt Silfverstrand och Maja Bäckström (båda s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en skärpning av gällande skattebrottslag.

1988/89:Ju620 av Jerry Martinger m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att föreläggande av ordningsbot skall få utfärdas för snatteri i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om rapporteftergift,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtalsunderlåtelse,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om beloppsgränsen mellan snatteri och stöld.

1988/89:Ju623 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag till sådan ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken så att även missaktning mot kön inkluderas.

1988/89:Ju624 av Rolf Dahlberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att föreläggande av ordningsbot skall få utfärdas för snatteri i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rapporttefergift,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtalsunderlåtelse,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gränsen mellan snatteri och stöld.

1988/89:Ju626 av Ann-Cathrine Haglund (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det bör vara straffbart för skötare att ha sexuellt umgänge med en psykiskt sjuk som vistas på sjukhus där skötaren arbetar.

1988/89:Ju632 av Gudrun Norberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bekämpning av snatteribrott.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:N316.

1988/89:Ju634 av Elisabeth Fleetwood och Ingrid Sundberg (båda m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om straff för brott mot narkotikastrafflagen.

1988/89:Ju802 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av narkotikapolitiken,

2. att riksdagen hos regeringen begär kompletterande förslag till narkotikastrafflagen i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ett förbättrat europeiskt och internationellt samarbete genom upprättandet av en europeisk bas för bekämpandet av narkotikabrottslighet.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:So207.

1988/89:Ju805 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om statens ansvar för att skydda medborgarna mot brott,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om minskad användning av åtalsunderlåtelse och rapporttefergift,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om kriminalisering av narkotikakonsumtion,

18. att riksdagen hos regeringen begär en utredning i syfte att öka rättssäkerheten i lagar gällande ekonomisk brottslighet.

1988/89:Ju808 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

12. att riksdagen beslutar att straffskalan för icke medicinskt bruk av narkotika skall vara böter eller fängelse.

27. att riksdagen beslutar om en återgång till de regler för åttalsunderlåtelse som gällde före den 1 april 1985.

1988/89:Ju811 av Bengt Harding Olson m.fl. (fp, m, c, mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att BRÅ får i uppdrag att som särskilt projekt driva försöksverksamhet med grannsamverkan mot brott i enlighet med vad som anförts i motionen.

1988/89:Ju815 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar avskaffa begränsningen av påföljden till enbart böter för eget bruk av narkotika.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:So301.

1988/89:Ju817 av Rolf Dahlberg m.fl. (m) vari yrkas

7. att riksdagen hos regeringen begär en utredning med syfte att klarlägga de totala kostnaderna för brott mot enskilda.

1988/89:Ju821 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att det behövs en översyn av straffsatserna för ekonomisk brottslighet så att straffsatserna höjs till en nivå som gör att brott av denna typ inte lönar sig ekonomiskt.

Utskottet

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet flera motionsyrkanden med anknytning till olika brott och andra frågor av straffrättslig natur. Motionerna väcktes under den allmänna motionstiden år 1989.

Statens ansvar för skydd mot brott

Motionen

I motion Ju805 begärs ett uttalande om statens ansvar för att skydda medborgarna mot brott.

Bakgrund

I samband med budgetberedningen under riksmötena 1986/87 och 1987/88 behandlade utskottet motsvarande motionsönskemål. Utskottet avstyrkte år 1988 i sitt av riksdagen godkända betänkande bifall till motionsyrkandet under hänvisning till att utskottet kunde ställa sig

bakom de prioriteringar som regeringen hade förordat i den då aktuella budgetpropositionen när det gällde inriktningen av polisarbetet (JuU 1987/88:30 s. 17 f).

I 1989 års budgetproposition (prop. 1988/89:100, bil. 15, s. 120) har förordats att myndigheterna också under innevarande budgetår skall prioritera bekämpningen av våldsbrottslighet, narkotikabrottslighet och ekonomisk brottslighet och att inom ramen för kampen mot den ekonomiska brottsligheten miljöbrottsligheten bör sättas i förgrunden. Vidare anförs att myndigheterna samtidigt med att dessa prioriteringar görs måste fortsätta sina ansträngningar att beivra annan s.k. traditionell brottslighet; i synnerhet sådan som drabbar enskilda människor särskilt hårt och som berör deras personliga integritet, t.ex. bostadsinbrott. Enligt vad civilministern uttalade bör dessa prioriteringar gälla inte bara för polisens spanings- och utredningsarbete utan också för annan polisverksamhet såsom brottsförebyggande arbete och övervakning. Han framhöll också särskilt vikten av att insatserna mot gatulangning av narkotika fortsätter med oförminskad styrka och om möjligt ytterligare intensifieras.

Utskottet hade ingen erinran mot vad civilministern anfört men betonade samtidigt vikten av att statsmakterna noga följer resursutvecklingen när det gäller kampen mot den prioriterade brottsligheten (bet. 1988/89:JuU15 s. 11).

Utskottets överväganden

Som justitieministern anför i 1989 års budgetproposition (1988/89:100, bil. 4, s. 25 f) är brottsligheten ett allvarligt samhällsproblem som fordrar kraftfulla åtgärder på såväl kort som lång sikt, och olika vägar måste prövas för att nedbringa brottsligheten. Grundläggande i det sammanhanget är ett aktivt och offensivt brottsförebyggande arbete.

Tyngdpunkten i kampen mot brottsligheten ligger i enskilda människors engagemang och deltagande, men statsmakterna och myndigheterna har naturligtvis också ett ansvar för att skapa goda förutsättningar för och ge ett aktivt stöd till detta arbete. Här är det nödvändigt att bygga på samverkan mellan organisationer och allmänna organ, föräldrar och lärare, arbetskamrater, grannar och andra enskilda. Huvudlinjen i det kriminalpolitiska arbetet bör således enligt utskottets uppfattning bestå i breda sociala insatser och attitydpåverkan. Vikten av åtgärder inom rättsväsendets ram bör dock framhållas, även om det finns anledning att varna för den överdrivna tilltro som många har till att sådana åtgärder skulle vara det enda effektiva medlet mot ökad brottslighet. Enligt utskottets mening är det av stor vikt att rättsväsendet organiseras och fungerar på ett sätt som gör att människor i gemen kan uppfatta det som rättvist och rimligt. Som framgått ovan har riksdagen tidigare ställt sig bakom de riktlinjer för resursanvändningen för polisen som föreslagits i budgetpropositionen. Utskottet har vidare i annat sammanhang nyligen *dels* betonat vikten av ett brett brottsförebyggande arbete när det gäller barn och ungdomar, *dels* förordat, vilket getts regeringen till känna, en landsomfattande kampanj mot

våld och droger (se bet. 1989/90:JuU5, rskr. 65). Vid sidan av de överväganden och ställningstaganden som nu redovisats finns det enligt utskottets uppfattning inte någon anledning för riksdagen att nu göra något särskilt uttalande om statens ansvar på det aktuella området. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju805 i nu behandlad del.

Kostnader för brott mot enskilda

Motionen

I motion Ju817 föreslås att riksdagen hos regeringen skall begära en utredning med syfte att klarlägga de totala kostnaderna för brott mot enskilda.

Bakgrund

Riksdagen har tidigare vid flera tillfällen behandlat och avslagit liknande motionsförslag. Under riksmötet 1986/87 uttalade utskottet att det torde föreligga en rad svårigheter att på ett tillförlitligt sätt beräkna de totala samhällskostnaderna för brott mot enskilda. Vidare anförde utskottet att det såvitt känt inte finns någon officiell kartläggning av dessa kostnader men att det fick anses vara ställt utom allt tvivel att kostnaderna måste vara betydande.

Utskottet förklarade sig vara tveksamt till motionsönskemålet även om det i och för sig kunde finnas intresse av att närmare få belagt vilka kostnader som brott riktade mot enskilda orsakar för det allmänna och för de enskilda. Vidare ansåg utskottet att också andra faktorer än rent ekonomiska måste tillmätas betydelse när det gäller att bedöma behovet av brottsförebyggande insatser, och utskottet hänvisade därvid till att brottslighetens skadeverkningar spänner över ett synnerligen vidsträckt område och varierar i hög grad beroende på vilken typ av brott det gäller. Att mot den bakgrunden koncentrera intresset till de rent ekonomiska skadeverkningarna och samhällskostnaderna kunde enligt utskottets mening vara olyckligt från kriminalpolitisk synpunkt. Avslutningsvis påpekade utskottet att en forskning av det slag som förordades torde vara tämligen resurskrävande med tanke på ämnets omfattning (JuU 1986/87:34 s. 7 f).

Under riksmötet 1987/88 avstyrkte utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande under motsvarande motivering motionsönskemål om en utredning av de totala kostnaderna för brott mot enskilda (JuU 1987/88:32 s. 9).

Utskottets överväganden

Med åberopande av de skäl som redovisades i saken vid utskottets behandling åren 1987 och 1988 finner utskottet att nu aktuellt yrkande i motion Ju817 bör avslås.

Motionen

I motion Ju811 begärs att brottsförebyggande rådet (BRÅ) får i uppdrag att som särskilt projekt driva försöksverksamhet med grannsamverkan mot brott. I motionen hänvisas till motsvarande verksamheter utomlands, bl.a. i England.

Bakgrund

Inom BRÅ tillsattes år 1984 en arbetsgrupp för att utreda hur enskilda människor skall kunna medverka till att förebygga främst vålds- och förmögenhetsbrott.

Arbetsgruppen presenterade år 1986 sin slutrapport (1986:2) Bra lås och goda grannar — en handbok för brottsförebyggare. Rapporten är avsedd att vara ett praktiskt hjälpmedel för dem som enskilt eller tillsammans med andra planerar åtgärder mot vålds- och förmögenhetsbrott, t.ex. polisen, försäkringsbolag, olika intresseorganisationer och andra sammanslutningar. Samtidigt med handboken publicerades en broschyr om hur man bäst skyddar sig mot stöld och inbrott.

I både rapporten och broschyren förordas granntillsyn som ett möjligt skydd mot inbrott, och i rapporten framhålls den modell för granntillsyn som förekommer i t.ex. England under beteckningen Neighbourhood Watch. Denna tillsyn organiseras av polisen och syftar till ett nära samarbete med de personer som har anslutit sig till aktiviteten. Anslutningen till Neighbourhood Watch sker antingen genom att polisen tar kontakt med och stimulerar människorna i ett bostadsområde att engagera sig i tillsynen, eller genom att invånarna själva tar kontakt med polisen. Därefter utses en eller flera s.k. samordnare bland de boende i det aktuella området. Samordnare är en person, som normalt tillbringar en stor del av sin tid i sitt hem och som de andra invånarna skall lämna information till om allt misstänkt de har sett eller hört. Samordnaren skall sedan i sin tur vidarebefordra informationen till polisen. Därefter ankommer det på polisen att använda uppgifterna i sitt brottsbekämpande arbete.

Enligt BRÅ:s rapport är det inte nödvändigt att granntillsyn enligt den engelska modellen organiseras av polisen. Sannolikt skulle det gå lika bra om ansvaret ligger hos hyresgäst-, bostadsrätts- eller villaägareföreningar. Här har förutsatts att polisen reagerar positivt när föreningarna sedan tar kontakt med den. Polisens medverkan härvidlag ligger, enligt BRÅ, väl i linje med vad polisberedningen har fört fram i sitt slutbetänkande (SOU 1985:62) Inriktningen av polisverksamheten om samspel, service och synlighet.

Sedan år 1987 driver BRÅ ett projekt om brottsförebyggande åtgärder i Fisksätra, som är en förort till Stockholm. I projektet ingår ett delprojekt med grannskapsövervakning. I det av BRÅ nyligen startade s.k. Stockholmsprojektet kan, enligt vad som uppgivits från BRÅ, grannsamverkan komma att ingå som en del i åtgärdsförslagen.

Grannsamverkan mot brott har även prövats av polisen i Linköping i samarbete med ett försäkringsbolag och några villaföreningar. Verksamheten beskrivs i rikspolisstyrelsens rapport (RPS/rapport 1987:11) Samverkan mot brott Etapp I—III.

Utskottets överväganden

Som utskottet uttalat i föregående avsnitt ligger en tyngdpunkt i kampen mot brottsligheten på enskilda människors engagemang och deltagande. I detta arbete, som går ut på att förebygga och förhindra brott, är det som justitieministern anför i årets budgetproposition (1988/89:100, bil. 4, s. 25 f) nödvändigt att bygga på samverkan mellan organisationer och allmänna organ, föräldrar och lärare, arbetskamrater, grannar och andra enskilda. Mot bakgrund härav ser utskottet positivt på grannsamverkan av det slag som förordas i motionen. Med tanke på den verksamhet med grannskapsövervakning mot brott som redan nu prövas i BRÅ:s projekt om brottsförebyggande åtgärder i Fisksätra finns dock inte anledning för riksdagen att för närvarande ta initiativ till uppbyggande av en ytterligare sådan verksamhet i BRÅ:s regi. Utskottet finner att syftet med motionen får anses tillgodosett.

Utskottet vill samtidigt tillägga att vad som sagts om enskildas engagemang på det brottsförebyggande området givetvis har sina begränsningar. Sådana avarter på området som brukar gå under beteckningen medborgargården o.d. är inte förenliga med de grundsatser som präglar ett västerländskt rättssamhälle; enligt utskottets mening måste man klart ta avstånd från tanken på grupper av enskilda som i organiserade former mer eller mindre handgripligt tar "lagen i egna händer" (jfr JuU 1984/85:29 s. 24 ff).

Åtgärder mot snatteri m.m.

Motionerna

Motionerna Ju604, Ju620, Ju624 och Ju632 innehåller yrkanden om åtgärder mot snatteri. I samtliga motioner förordas att det bör övervägas att införa ordningsbot för snatteri. Vidare begärs i motionerna Ju620 och Ju624 att beloppsgränsen mellan stöld och snatteri bör sänkas från nuvarande 600 kr. Därutöver berörs i motionerna Ju620, Ju624 och Ju805 frågan om ett minskat användande av rapportteftergift och åtalsunderlåtelse, bl.a. vid snatteri. I motion Ju808 slutligen begärs en återgång till de gamla reglerna om åtalsunderlåtelse som gällde före den 1 april 1985.

Bakgrund

Frågan om åtgärder mot snatteri har behandlats av utskottet vid flera tidigare tillfällen. Senast behandlades ämnet under riksmötet 1987/88 (se JuU 1987/88:39 s. 5 f och där gjorda hänvisningar).

Utskottet slog då fast att butikstillgrepp utgör ett allvarligt problem och att det därför är viktigt att bekämpa sådana brott. Att vidta

åtgärder riktade mot snatteribrottsligheten var, enligt utskottets uppfattning, inte bara en uppgift för det allmänna utan också för handeln själv. Enligt utskottet var det åtgärder från handelns egen sida som utgjorde tyngdpunkten i de samlade insatserna mot snatteribrotten. En rad sådana åtgärder vidtas också, konstaterade utskottet, t.ex. ökad användning av olika stöldskyddssystem samt information till allmänheten om butikstillgreppens skadliga verkningar.

Beträffande åtgärder från det allmännas sida uttalade utskottet att återkommande aktioner på lokal nivå — under medverkan av åklagare, polis, företag m.fl. — utgör lämpliga inslag i bekämpningen av snatteribrotten. Sådana temporära aktioner i avsikt att förebygga en viss typ av brott kan ha en betydande allmänpreventiv effekt. Utskottet nämnde i sammanhanget att en arbetsgrupp inom BRÅ (Säkerhet inom handeln) studerar olika frågor med anknytning till bl.a. butiks-snatterier.

Utskottet konstaterade vidare att för beivrandet av snatteribrott reglerna om *rapporteftergift* och *åtalsunderlåtelse* är av stor betydelse. Enligt utskottet kunde det inte uteslutas att en tidvis mindre tillfredsställande tillämpning av dessa regler bidragit till den negativa utvecklingen av snatteribrottsligheten. Reglerna fick emellertid sitt nuvarande innehåll så sent som år 1985, och i samband därmed lämnade rikspolisstyrelsen och riksåklagaren utförliga anvisningar för hur reglerna bör tillämpas. Enligt utskottets mening borde det därmed ha skapats goda förutsättningar för en från skilda synpunkter ändamålsenlig och mera strikt användning av möjligheterna att ge åtalsunderlåtelse och rapporteftergift i de fall det här gällde. Utskottet nämnde i detta sammanhang bl.a. att det inom rikspolisstyrelsen pågick ett arbete med utvärdering av användningen av rapporteftergift vid snatteri.

Utskottet avstyrkte med hänvisning till vad som anförts och med hänvisning till vad utskottet tidigare under år 1988 uttalat om användningen i allmänhet av åtalsunderlåtelse och rapporteftergift (JuU 1987/88:28 s. 6 f) motionsyrkanden med förslag till minskad användning av åtalunderlåtelse och rapporteftergift vid snatteri (JuU 1987/88:39 s. 6).

Beträffande motionsförslag om att det borde bli möjligt att beivra snatteri med *ordningsbot* erinrade utskottet om att stöldutredningens förslag härom — i betänkandet (SOU 1982:39) Stöld i butik — mötte stark kritik vid remissbehandlingen. Sålunda framfördes från vissa håll bl.a. att snatteri på detta sätt skulle nedvärderas som brottstyp genom att i praktiken bli jämfäst med lindriga trafikförseelser och andra liknande ordningsförseelser. Utskottet vidhöll sin tidigare uttalade tveksamhet till införandet av ett system med ordningsbot vid snatteri. Utskottet fäste därvid främst avseende vid invändningen att det kan kännas främmande att med ett ordningsföreläggande beivra ett — låt vara mindre allvarligt — centralt förmögenhetsbrott. Vidare anfördes att de aktuella brottsrekvisiten — såväl de objektiva som det subjektiva — är sådana att de enligt utskottets mening erfarenhetsmässigt kräver överväganden av en art som inte gärna kan företas inom ramen för ordningsbot. I vart fall borde enligt utskottets mening resultatet av

fängelsestraffkommitténs förslag (SOU 1986:13—15) Påföljd för brott, såvitt avser en allmän översyn av straffskalorna, avvaktas innan det kunde bli aktuellt för riksdagen att ta ställning till frågan om ordningsbot vid snatteri. Utskottet avstyrkte bifall till de aktuella motionerna såvitt gällde införandet av ordningsbot vid snatteri.

I fråga om förslag i en motion om att *beloppsgränsen* mellan stöld och snatteri borde sänkas hänvisade utskottet till att fängelsestraffkommittén behandlat frågan om straffskalorna för stöld och snatteri och även berört straffvärdet för de centrala förmögenhetsbrotten. I avvaktan på resultatet av kommitténs förslag i dessa delar, som enligt utskottets uppfattning kunde komma att innefatta även gränsdragningsfrågor mellan de olika brotten, borde riksdagen inte göra något uttalande i saken, ansåg utskottet. Motionsyrkandet avstyrktes därför (JuU 1987/88:39 s. 6 f).

Utskottet kan konstatera att den ovan nämnda arbetsgruppen inom BRÅ numera är färdig med sitt arbete. Arbetsgruppen har redovisat sitt arbete i rapporten (1989:4) Ökad säkerhet inom handeln. Rapporten utgör en handbok för hur man inom handeln skall kunna uppnå högre säkerhet än i dag när det gäller tillgreppsbrott.

Vidare har rikspolisstyrelsen avslutat sitt arbete med en utvärdering av användningen av rapporteftergift vid snatteri. Arbetet har redovisats genom Rapporteftergift i praktisk tillämpning (RPS rapport 1988:2). Utfallet av undersökningen har lett fram till förslag om olika åtgärder. Rikspolisstyrelsen har bl.a. för avsikt att inom kort utfärda nya föreskrifter och allmänna råd angående tillämpningen av rapporteftergift.

Utskottets överväganden

Som tidigare vill utskottet slå fast att butikstillgrepp utgör ett allvarligt problem och att det därför självfallet är viktigt att bekämpa sådana brott. Att vidta åtgärder riktade mot snatteribrottsligheten är, som utskottet uttalade år 1988, en uppgift inte bara för det allmänna utan också för handeln. Och enligt utskottets mening är det åtgärder från handelns egen sida som bör utgöra tyngdpunkten i de samlade insatserna mot snatteribrotten; en rad sådana åtgärder vidtas också, t.ex. ökad användning av olika stöldskyddssystem samt information till allmänheten om butikstillgreppens skadliga verkningar. Enligt utskottets uppfattning kan den ovan nämnda och av BRÅ nyligen utgivna handboken utgöra ett värdefullt tillskott i detta arbete.

Såvitt gäller önskemålen om införande av *ordningsbot* vid snatteri vill utskottet för sin del vidhålla sin tidigare uttalade tveksamhet till införandet av ett sådant system. Som tidigare fäster utskottet härvid främst avseende vid invändningen att det kan kännas främmande att med ett ordningsföreläggande beivra ett — låt vara mindre allvarligt — centralt förmögenhetsbrott. Härutöver vill utskottet erinra om att de aktuella brottsrequisiten kräver överväganden av en art som inte gärna kan företas inom ramen för ordningsbot. Därtill kommer, som utskottet uttryckte förra året, att resultatet av fängelsestraffkommitténs förslag (SOU 1986:13—15) Påföljd för brott, såvitt avser en allmän

översyn av straffskalorna, bör avvaktas innan det kan bli aktuellt för riksdagen att ta ställning till frågan om införande av ordningsbot vid snatteri.

Utskottet avstyrker därför, såvitt avser förslagen om införandet av ordningsbot vid snatteri, bifall till de nu aktuella motionerna.

Beträffande förslagen i motionerna Ju620 och Ju624 om att *beloppsgränsen* mellan stöld och snatteri bör sänkas vidhåller utskottet sin förra året uttalade mening att resultatet av fängelsestraffkommitténs straffskaleöversyn, som kan komma att innefatta gränsdragningsfrågor mellan de olika brotten, bör avvaktas innan riksdagen tar ställning i saken. Aktuella yrkanden i nu berörda motioner avstyrks därför av utskottet.

Motionsönskemål om en restriktivare användning av *åtalsunderlåtelse* och *rapporteftergift* vid bl.a. snatteri avstyrkte utskottet förra året. Utskottet vidhåller denna inställning och avstyrker bifall till motionerna Ju620 och Ju624 i nu behandlade delar.

Såvitt gäller det allmänna önskemålet om en återgång till gamla regler om och minskad användning av åtalsunderlåtelse och rapporteftergift har utskottet helt nyligen tagit avstånd från en sådan tanke (jfr 1989/90:JuU14). Utskottet gör nu motsvarande bedömning och avstyrker bifall till motionerna Ju805 och Ju808 i nu berörda delar.

Häleri

Motionen

I motion Ju607 begärs förslag till ändring av straffskalan vid brottet grovt häleri så att straffmaximum blir fängelse i högst sex år i likhet med vad som gäller vid grov stöld.

Bakgrund

Om ansvar för häleri stadgas i 9 kap. brottsbalken (BrB). I 6 § föreskrivs att straffet för *häleri* (normalbrott) är fängelse i högst två år. Om gärningen är ringa är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. För grovt brott är straffet fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Straffet för stöld (normalbrott) är fängelse i högst två år. För grovt brott är straffet fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Förmögenhetsbrottsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1983:50) Översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott utom gäldenärsbrott en utvidgning av det kriminaliserade området för häleribestämmelserna samt att straffmaximum för bl.a. grovt häleri skulle höjas till fängelse sex år. Enligt utredningens mening (s. 366) fanns det inte anledning att tillmäta bl.a. detta brott lägre straffvärde än exempelvis grov stöld och grovt bedrägeri.

Förmögenhetsbrottsutredningens betänkande har remissbehandlats men ej lett till lagstiftning i denna del.

Inom justitiedepartementet har under år 1988 utarbetats promemorian (Ds 1988:27) Häleri. I promemorian anförs att för att slutlig

ställning skall kunna tas till de av förmögenhetsbrottsutredningen föreslagna ändringarna bör beslutsunderlaget kompletteras såvitt gäller vissa berörda specialområden, bl.a. behovet av en kriminalisering av efterföljande delaktighet i t.ex. fall med tillgångar som härrör från den illegala narkotikahandeln. I promemorian görs en sådan komplettering, och förslag förs fram om bl.a. införande av en ny typ av häleribrott bestående av gärningar som i väsentlig mån främjar möjligheterna för någon att behålla eller tillgodogöra sig betydande ekonomiska värden som härrör från eller motsvarar tillgångar som förvärvats eller undandragits genom brott. Något förslag om höjning av straffmaximum för grovt häleri förs inte fram.

Promemorian har remissbehandlats och övervägs nu inom regeringskansliet.

Fängelsestraffkommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1986:14) Påföljd för brott föreslagit att maximistrafet för bl.a. grov stöld och grovt häleri bestäms till fängelse fem år.

Utskottets överväganden

Utskottet kan konstatera att den i motion Ju607 aktualiserade frågan om en höjning av straffmaximum för grovt häleri under senare år uppmärksammats i olika sammanhang och nu övervägs inom regeringskansliet. Med hänsyn härtill finns det enligt utskottets mening inte skäl för riksdagen att med anledning av motionsönskemålet ta initiativ till någon åtgärd på området. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

Ekonomisk brottslighet

Motionerna

I motion Ju616 begärs en skärpning av skattebrottslagen och i motion Ju821 begärs att straffsatserna för ekonomisk brottslighet ses över och höjs. I motion Ju805 framställs önskemål om att en parlamentarisk utredning får i uppdrag att se över rättssäkerheten i lagar gällande ekonomisk brottslighet.

Bakgrund

Utskottet har år 1981 i sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1980/81:21 s. 62) angett en beskrivande definition av begreppet ekonomisk brottslighet som numera får anses vara allmänt vedertagen:

Begreppet ekonomisk brottslighet har inte någon strikt straffrättslig avgränsning, och det finns olika uppfattningar om innebörden av begreppet. Under uttrycket ekonomisk brottslighet ryms en rad företeelser av skilda slag, och i den allmänna debatten torde begreppet användas såväl i fråga om straffbara gärningar som beträffande företeelser som väl kan anses straffvärda men som enligt gällande lagstiftning inte är kriminaliserade.

Enligt den beskrivning av begreppet som de brottsbekämpande myndigheterna, dvs. i första hand polis- och åklagarmyndigheterna,

använder bör till ekonomisk brottslighet räknas först och främst sådan kriminalitet som har ekonomisk vinning som direkt motiv. Härutöver skall brottsligheten för att betraktas som ekonomisk kriminalitet ha en kontinuerlig karaktär, bedrivs på ett systematiskt sätt och förövas inom ramen för näringsverksamhet som inte är kriminaliserad men som i det enskilda fallet utgör själva grunden för de kriminella handlingarna.

De ekonomiska brotten anses ofta vara av kvalificerad art i den meningen att de enskilda brotten har stor omfattning, rör stora samhällliga värden och drabbar grupper av enskilda. Brotten är i regel svåra att uppdaga och beivra. Som exempel på vad som brukar räknas till ekonomisk brottslighet i här avsedd mening kan nämnas brott som skattebedrägerier, valutabrott, bedrägerier och gäldenärsbrott.

Straffet för skattebedrägeri är enligt 2 § skattebrottslagen (1971:69) fängelse i högst två år. För grovt skattebedrägeri (4 §) är straffet fängelse lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det rör mycket betydande belopp eller eljest varit av synnerligen farlig art.

I samband med att utskottet tog ställning till riktlinjer för arbetet mot den ekonomiska brottsligheten år 1984 (JuU 1984/85:28) behandlade utskottet en motion med begäran om skärpning av straffen för den grova, planmässigt genomförda ekonomiska brottsligheten.

Utskottet erinrade om att proportionalitetsprincipen givetvis måste beaktas i samband med reformarbetet mot den ekonomiska brottsligheten på samma sätt som vid annan lagstiftning. Mellan straffets och brottets svårhet måste alltså råda proportionalitet. Vid en bedömning av saken måste olika former av ekonomiska brott värderas inte bara i förhållande till varandra utan också i förhållande till annan brottslighet. Och självfallet måste det lika väl vid ekonomisk brottslighet som vid annan brottslighet skapas garantier för att sanktionerna inte kommer att framstå som oproportionerligt stränga i förhållande till de konkreta överträdelserna.

Utskottet pekade också på det arbete på en allmän översyn av straffskalorna som fängelsestraffkommittén bedrev. I direktiven för kommittén framhölls i sammanhanget att insatserna i kampen mot bl.a. den ekonomiska brottsligheten kan behöva stödjas av ändringar i de straffvärden som kommer till uttryck i brottsbalken och andra författningar. Någon anledning för utskottet att föregripa fängelsestraffkommitténs arbete fanns inte enligt utskottets mening, och önskemålet i motionen om straffskärpning borde inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida (JuU 1984/85:28 s. 26 f).

Fängelsestraffkommittén anför i sitt betänkande (SOU 1986:14) Påföljd för brott (s. 142) att straffvärdet för de brott som kan bli aktuella vid ekonomisk och organiserad brottslighet allmänt sett inte bör höjas. Enligt kommitténs uppfattning bör inte brott som begås i näringsverksamhet eller brott som består i att undandra skatter eller avgifter ha andra och högre straffskalor än motsvarande brott som begås utan samband med näringsverksamhet eller som riktar sig mot enskilda rättssubjekt.

Under år 1988 dömdes sammanlagt 434 personer enligt skattebrottslagen. Av dessa dömdes 119 (27 %) till fängelse, 117 (27 %) till villkorlig dom, 186 (43 %) till böter och 12 (3 %) till annan påföljd.

I sammanhanget kan nämnas att regeringen i december 1984 uppdrog åt BRÅ att genomföra ett forsknings- och utvärderingsprojekt om ekonomisk brottslighet. I den promemoria som upprättades inom justitiedepartementet och som ligger till grund för BRÅ:s arbete i ämnet sågs att det är angeläget att de lagstiftningsåtgärder som vidtagits mot ekonomisk brottslighet utvärderas. Härvid har anförts att rättssäkerhetsaspekterna bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Inom ramen för detta arbete har publicerats en rapport (1988:3) Eko-brott, Eko-lagar och Eko-domstolar. I rapporten ges en översikt över den lagstiftning som härrör från den s.k. eko-kommissionen. Tre av förslagen behandlas närmare, nämligen lagen (1985:354) om förbud mot yrkesmässig rådgivning i vissa fall m.m., bestämmelsen om företagsbot och bestämmelserna om s.k. eko-domstolar. I rapporten ingår slutligen ett avsnitt om rättssäkerhet.

BRÅ:s arbete beräknas bli slutredovisat under våren 1990.

Utskottets överväganden

Fängelsestraffkommittén har enligt sina direktiv haft att se över om ändringar kan behövas i de straffvärden som kommer till uttryck i brottsbalken och andra författningar i syfte att stödja samhällets insatser i kampen mot bl.a. ekonomisk brottslighet. Kommitténs förslag härvidlag är för närvarande föremål för regeringens ställningstagande. Detta arbete bör inte föregripas.

Mot bakgrund av vad som nu anförts avstyrker utskottet bifall till yrkandena i motionerna Ju616 och Ju821 om en skärpning av bl.a. skattebrottslagen.

Såvitt gäller önskemålet i motion Ju805 om att en parlamentarisk utredning får i uppdrag att se över rättssäkerheten i lagar gällande ekonomisk brottslighet vill utskottet hänvisa till vad som anförts ovan, nämligen att en sådan utvärdering för närvarande görs av BRÅ. Uppdraget är ännu inte avslutat. Utskottet är mot bakgrund härav inte berett att förorda att samma fråga skall utredas av en parlamentariskt utsedd utredning. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen i nu berörd del.

Narkotikalagstiftningen m.m.

Motionerna

I ett flertal motioner tas upp olika frågor med anknytning till narkotikabrottsligheten. I motion Ju802 begärs ett uttalande om den allmänna inriktningen av narkotikapolitiken; målet måste vara att genom skärpt strafflagstiftning få ner antalet missbrukare. I motionen förespråkas också bl.a. upprättandet av en europeisk bas för bekämpandet av narkotikabrottslighet. I motionerna Ju634, Ju802, Ju805, Ju808 och Ju815 begärs att fängelse skall ingå i straffskalan för alla former av

narkotikabrott. I motion Ju802 riktas också kritik mot vissa begränsningar av gärningsformerna i 1 § narkotikastrafflagen. I motionen förordas sålunda beträffande framställning att straffansvaret inte skall begränsas till att avse narkotika avsedd för missbruk, beträffande förvärv att straffansvaret inte skall begränsas till att gälla narkotika i överlåtelssyfte och beträffande inköp att straffansvaret inte skall begränsas till att avse narkotika som inte är avsedd för eget bruk.

Bakgrund

Allmänt

1984 års narkotikapolitiska beslut (prop. 1984/85:19 och 46, bet. JuU 12, bet. SoU 8, bet. SkU 9 och bet. UbU 7) utgör grunden för en samordnad och intensifierad narkotikapolitik. Utskottet slog då fast att grundsynen i kampen mot narkotikamissbruket måste vara att samhället inte kan godta något annat bruk av narkotika än det som är medicinskt motiverat. Allt annat är missbruk och måste med kraft bekämpas. Kampen mot narkotikamissbruket får inte begränsas till att enbart minska dess förekomst, utan måste syfta till att eliminera missbruket. Narkotikamissbruket kan aldrig accepteras som en del av vår kultur. Målet måste vara ett narkotikafritt samhälle. — Åtgärderna har inriktats på att hindra införsel och spridning av narkotikan, att förbättra det förebyggandet arbetet och att skapa en mer heltäckande vård- och behandlingskedja. Under senare år har stora satsningar gjorts som ett led i AIDS-bekämpningen.

För drygt fyra år sedan inrättades ett samordningsorgan för narkotikafrågor inom regeringskansliet (SAMNARK). Samordningsorganet har under år 1989 tagit initiativ som rör bl.a. samordning av insatser mellan polis, kriminalvård och socialtjänst. Särskilda aktiviteter har också genomförts för att uppmärksamma polisens insatser på gatunivå. Samordningsorganet har vidare berett frågor som rör det internationella narkotikaarbetet.

Som nämnts förut har riksdagen tidigare ställt sig bakom de riktlinjer för resursanvändning för polisen som föreslagits i budgetpropositionen (se senast prop. 1988/89:100, bil. 15, s. 120, bet. 1989/90:JuU15) och som bl.a. innebär att polisen skall prioritera bekämpningen av narkotikabrottsligheten. I propositionen har särskilt framhållits vikten av att insatserna mot gatulangningen av narkotika fortsätter med oförminskad styrka och, i all den utsträckning som det är möjligt, ytterligare intensifieras.

Regeringen har nyligen inrättat en aktionsgrupp mot narkotika. Aktionsgruppen har ställning av myndighet. I aktionsgruppen ingår bl.a. riksåklagaren, generaldirektörerna för kriminalvårdsstyrelsen, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, generaltulldirektören och rikspolischefen. Gruppens arbete skall vara avslutat med utgången av första halvåret 1991.

Aktionsgruppen har inrättats i syfte att intensifiera samhällets samlade insatser mot narkotika och skall bl.a. göra en närmare värdering av

den internationella utvecklingen och de konsekvenser denna kan medföra för Sverige. Mot denna bakgrund bör gruppen enligt direktiven ta initiativ för att stärka det arbete mot narkotika som bedrivs av statliga myndigheter, kommuner, landsting och olika organisationer. Befintliga resurser skall utnyttjas effektivare och samordningen stärkas. Högsta prioritet skall ges åt preventiva åtgärder inom olika områden. Bl.a. bör gruppen ta initiativ till åtgärder mot missbruket bland unga, initiera en landsomfattande offensiv mot narkotikahandlingen med tonvikt bl.a. på detaljhandeln med narkotika, överväga möjliga åtgärder mot en spridning av nya preparat samt analysera de ansträngningar som hittills gjorts för utvecklandet av en offensiv narkomanvård.

Rikspolisstyrelsen har också nyligen lagt fram ett eget narkotikaprogram. Enligt programmet skall all personal inom polisväsendet inom ramen för ordinarie arbetsuppgifter engageras i kampen mot narkotikan.

Socialministern har i ett interpellationssvar i riksdagen den 24 november 1989 om en intensifierad narkotikabekämpning (se riksdagens snabbprotokoll 1989/90:32 s. 1 ff) anfört bl.a. att vad som behövs för att effektivt komma åt narkotikabrottsligheten i missbrukarledet är inte höjda straffsatsar utan ett mer aktivt polisarbete mot gatulangning. Vidare har han redovisat att regeringen i samband med åtgärderna mot att stoppa spridningen av HIV/AIDS under fyra budgetår satsat ca 300 milj. kr. på att utveckla en offensiv narkomanvård. Insatserna inom narkomanvården har inneburit att öppenvården för narkotikamissbrukare mer än tredubblats, att institutions- och familjevården utökats väsentligt och att kriminalvårdens insatser utvecklats i samarbete med narkomanvården. Tvångsvården för missbrukare har också utökats. Han förutskickar vidare ökade satsningar härvidlag.

Internationell narkotikabekämpning

Det internationella samarbetet utgör en viktig del av narkotikapolitiken. För Sveriges del sker detta dels i nordiska och europeiska sammanhang, dels genom FN.

Inom det nordiska samarbetet sker en uppföljning av den handlingsplan som genomfördes åren 1985 och 1986 och som gick ut på ett intensifierat polis- och tullsamarbete och ett fördjupat erfarenhetsutbyte inom förebyggande-, vård- och forskningsområdet. En rad aktiviteter pågår inom polis- och tullområdet liksom inom prevention, vård och forskning. AIDS-frågan har hög prioritet i uppföljningsarbetet. I januari 1990 skall ett nordiskt ministermöte hållas varvid det fortsatta arbetet mot narkotika inom Norden skall diskuteras.

Inom den s.k. Pompidougruppen, som är en arbetsgrupp för narkotikafrågor inom Europarådet, genomförs för närvarande ett samarbetsprogram. Inom gruppen diskuteras nu dels relationerna till de s.k. öststaterna, dels EG-frågornas betydelse för det framtida samarbetet.

Sverige har också signerat en inom FN utarbetad ny konvention mot illegal narkotikahandel. Konventionen innehåller viktiga bestämmelser om bl.a. straff för befattningsmed tillgångar som härrör från

narkotikahandel, om internationellt samarbete när det gäller förverkande av vinning av narkotikabrott och om internationell rättshjälp. En ratificering av konventionen förutsätter vissa ändringar i svensk lagstiftning. Förberedelser härför pågår för närvarande inom regeringskansliet.

Sverige har nyligen i årets generalförsamling föreslagit att FN utvecklar ett globalt aktionsprogram mot narkotika. Programmet innebär att FN i betydligt större utsträckning än hittills stöder länder och regioner så att de kan utveckla effektiva insatser mot narkotika. Det svenska förslaget kommer att behandlas vid det specialmöte om narkotika som FN:s generalförsamling skall ha i februari 1990.

I oktober 1989 beslöt regeringen att för innevarande budgetår bidra med 25 milj. kr. till FN:s narkotikafond. I mitten av november beslöt regeringen om ytterligare 15 milj. kr. för utökade insatser, i första hand i Colombia.

Utskottet har tidigare (JuU 1987/88:13 s. 15) behandlat motionsönskemål om inrättandet av en europeisk motsvarighet till den amerikanska EPIC-basen (El Paso Intelligence Center). EPIC-basen innehåller all möjlig information om narkotikabrottslighet. Den amerikanska polisen på såväl federal som delstatlig nivå har tillgång till denna information. Detsamma gäller för andra myndigheter som har till uppgift att bekämpa narkotikabrottsligheten. Canada har genom ett särskilt avtal tillträde till databasen.

Utskottet konstaterade att behovet av information om narkotikabrottslighet inom Europa tillgodoses genom kontakter via Interpol, de nordiska sambandsmännen och direkta kontakter mellan berörda myndigheter. Enligt uppgift från rikspolisstyrelsen fungerade informationsutbytet bra på detta sätt, och något behov av en databas som motsvarar EPIC-basen fanns inte. Mot bakgrund härav saknades det anledning för utskottet att föreslå inrättandet av en sådan databas som, enligt utskottets bedömning, kunde medföra vissa säkerhetsrisker.

Enligt vad utskottet nu inhämtat är rikspolisstyrelsen fortfarande av samma uppfattning. Emellertid har enligt rikspolisstyrelsen bilden komplicerats genom att vissa länder, under senare tid, bildat olika nya grupper mot narkotika, vilka ej är knutna till Interpol. Rikspolisstyrelsens uppfattning är därför att behovet av en europeisk databas på området på sikt kan komma att ändras.

Gärningsformer och straffskalor

Om straff för befattning med narkotika finns bestämmelser i narkotikastrafflagen (1968:64). Lagen trädde i kraft den 1 april 1968 och har ändrats vid ett flertal tillfällen. Ändringarna har bestått i dels att de olika gärningsformerna för narkotikabrott har kompletterats och utvidgats, dels att olika straffskärpningar fortlöpande har genomförts. Den senast genomförda lagändringen, som trädde i kraft den 1 juli 1988, innebar främst att konsumtion av narkotika kriminaliserades.

I narkotikastrafflagen straffbeläggs nu under sex särskilda punkter olika förfaranden som utgör narkotikabrott. För narkotikabrott skall den dömas — under förutsättning att gärningen sker uppsåtligen — som olovligen

1. överlåter narkotika;
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk;
3. förvärvar narkotika i överlåtelsesyfte;
4. anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narkotika som inte är avsedd för eget bruk;
5. bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel eller
6. innehar, brukar eller tar annan befattning med narkotika.

Straffet för narkotikabrott är fängelse i högst tre år (1 §) eller, om brottet är att anse som ringa, böter eller fängelse i högst sex månader (2 §). Består sådan gärning endast i eget bruk av narkotika är straffet böter. En särskild regel om ansvarsfrihet finns vid eget bruk av narkotika om gärningen uppdragats genom att vederbörande sökt eller underkastat sig vård eller annan behandling.

Vid grovt brott är straffet fängelse i lägst två och i högst tio år.

De ovan under 1—5 beskrivna gärningarna är straffbara som vårdslöshet med narkotika om de begås av grov oaktsamhet. Straffet härför är böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall skall dock ej dömas till ansvar (3 a §).

Också försök, förberedelse och medverkan till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott är kriminaliserade, om gärningen avser annan befattning än som avses i 1 § 6.

I samband med den senaste ändringen i narkotikastrafflagen, då kriminaliseringen av det egna bruket skedde (JuU 1987/88:13, rskr. 280) behandlade utskottet flera motioner vari det förordades att fängelse skulle ingå i straffskalan för alla former av narkotikabrott. Motionärerna ansåg sammanfattningsvis att straffet för narkotikakonsumtion måste spegla straffvärdet för denna handling jämfört med straffvärdet för andra brott samt att fängelse i straffskalan var en förutsättning för att kunna utnyttja vissa tvångsmedel och för att kunna döma till vård.

Utskottet slog fast att en grundläggande utgångspunkt för en vidgad kriminalisering måste vara att de nya reglerna utformas så att den enskildes och olika myndigheters vårdansträngningar inte motarbetas. Avsikten med den kriminalisering som utskottet ställde sig bakom var således inte att få till stånd en sådan ordning att i princip all narkomanvård från samhällets sida skulle kunna ske under tvång. Vården av missbrukare borde enligt utskottets uppfattning alltså i princip åvila socialtjänsten och sjukvården och frågor om användandet av tvång i vården av missbrukare avgöras inom ramen för den socialrättsliga

lagstiftningen. En annan sak var — rent allmänt sett — att den som dömts till fängelse eller skyddstillsyn skall kunna beredas vård inom kriminalvårdens ram om han har missbruksproblem.

Utskottet konstaterade att i den mån kriminaliseringen träffar tillförelse av narkotika till den egna kroppen — ett brott som i förhållande till andra straffbara förfaranden med narkotika måste anses ha relativt lågt straffvärde — fanns således anledning att se till att detta inte får till konsekvens att en ny möjlighet till tvångsvård införs bakvägen. I anslutning till dessa principiella uttalanden framhöll utskottet också betydelsen av att tillräckliga resurser avsätts till narkomanvården. Dessa överväganden talade, enligt utskottets uppfattning, mot att låta fängelse ingå i straffskalan i 2 § vid enbart eget bruk av narkotika.

Utskottet konstaterade vidare att om sålunda eget bruk av narkotika normalt bör anses som ringa brott och bestraffas med böter så fanns dock — som också framhölls i propositionen — ett visst utrymme för att hänföra gärningen till narkotikabrott av normalgraden enligt 1 §. Utskottet underströk med skärpa att denna möjlighet emellertid bara borde komma till användning i sällsynta undantagsfall. Särskilt framhölls att enbart den omständigheten att det är fråga om upprepat fall av eget bruk inte torde böra medföra en strängare bedömning än den som utskottet förordat för normalfallet.

Vad gällde frågan om möjligheten att använda vissa tvångsmedel — husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning — konstaterade utskottet först att straffskalan för enbart eget bruk av narkotika i 2 § endast har begränsad betydelse. Husrannsakan och kroppsvisitation torde nämligen, enligt utskottets uppfattning, endast komma till användning när det är fråga om att efterforska om någon innehar narkotika, och brottsmisstanken avser då ett brott varå fängelse kan följa. I dessa fall kan de nu nämnda tvångsåtgärderna således komma till användning.

I fråga om kroppsbesiktning, en åtgärd som förutsätter fängelse i straffskalan, delade utskottet departementschefens och rikspolisstyrelsens uppfattning att intresset av att polisens brottsbeivrande verksamhet på området fick en ändamålsenlig inriktning talade för att reglerna härom inte skulle bli tillämpliga när det var fråga om eget bruk.

Sammanfattningsvis anslöt sig utskottet till uppfattningen att fängelse inte borde ingå i straffskalan vid eget bruk enligt 2 §, och utskottet avstyrkte bifall till de aktuella motionsyrkandena.

I ett svar den 9 november 1989 på en interpellation om skärpt narkotikalagstiftning (se riksdagens snabbprotokoll 1989/90:22 s. 11 ff) har justitieministern bl.a. strukit under att tyngdpunkten i samhällets insatser mot narkotikamissbruk bör ligga på förebyggande åtgärder och insatser som syftar till vård och rehabilitering. Verksamheten inom rättsväsendet får inte motverka samhällets ansträngningar att erbjuda vård åt vårdbehövande, och enligt hennes mening är den lagstiftning som vi nu har lämpligt utformad för att säkerställa att denna inriktning ligger fast.

Målet för samhällets insatser på narkotikaområdet är att skapa ett narkotikafritt samhälle. Detta av riksdagen fastslagna mål har en stark förankring inte minst i de politiska partierna och i folkrörelserna. Trots att stora satsningar har genomförts under senare år är problemen fortfarande avsevärda, och utskottet välkomnar därför de ansträngningar både internationellt och inom Sverige som nyligen initierats av regeringen i dessa frågor.

I anslutning till önskemålen i motion Ju802 om ett uttalande om inriktningen av narkotikapolitiken vill utskottet i likhet med vad socialministern anfört i sitt ovan redovisade interpellationssvar uttrycka att vad som behövs för att effektivt komma åt narkotikabrottsligheten i missbrukarledet inte är höjda straffsatsar utan ett mer aktivt polisarbete mot gatulangningen. I direktiven för den nyinrättade aktionsgruppen mot narkotika anges att gruppen bl.a. skall initiera en landsomfattande offensiv mot narkotikahandlingen. Här vill utskottet också peka på de nyss återgivna uttalandena om polisens insatser mot gatulangning som civilministern gjorde i 1989 års budgetproposition i samband med uttalanden om inriktningen av polisverksamheten.

Enligt utskottets uppfattning har stora insatser mot narkotikamissbruket och narkotikahandlingen gjorts, och den nuvarande inriktningen av detta arbete kan utskottet helt ställa sig bakom. Utskottet anser det därför inte nödvändigt för riksdagen att nu uttala sig i frågan om inriktningen av narkotikapolitiken. Motionsyrkandet avstyrks.

Såvitt gäller önskemålen i motion Ju802 om inrättandet av en europeisk databas för bekämpandet av narkotikabrottslighet har utskottet samma inställning som förra året. Utskottet är således för närvarande inte berett att ställa sig bakom ett sådant önskemål. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju802 i nu behandlad del.

I fråga om önskemålen om införandet av fängelse i straffskalan vid eget bruk av narkotika enligt 2 § narkotikastrafflagen har utskottets uttalanden i saken förra året alltjämt bärighet. Utskottet intar nu samma ställning till önskemålen, varför bifall till motionerna Ju634, Ju802, Ju805, Ju808 och Ju815 i här behandlade delar avstyrks.

Beträffande den i motion Ju802 framställda kritiken mot vissa begränsningar i gärningsformerna i 1 § narkotikastrafflagen har utskottet tidigare behandlat och avstyrkt bifall till liknande motionsönskemål i sina av riksdagen godkända betänkanden (se JuU 1982/83:37 s. 10—15, JuU 1984/85:12 s. 30—32 och JuU 1987/88:13 s. 14). Utskottet finner inte anledning att nu frångå sina tidigare ställningstaganden. Utskottet avstyrker därför bifall till berört yrkande i motion Ju802.

Motionen

I motion Ju623 föreslås att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i 16 kap. 8 § BrB om hets mot folkgrupp att även missaktning på grund av kön inkluderas. Ett syfte med den föreslagna ändringen anges vara att komma till rätta med vissa pornografiska alster. Genom en sådan lagstiftning skulle samhällets avstånd från kvinnoförtryck i olika former klart visas.

Bakgrund

Som hets mot folkgrupp betraktas enligt 16 kap. 8 § BrB att någon i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Straffet är fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter.

Frågan om en utvidgning av det straffbara området för hets mot folkgrupp till att omfatta också missaktning med anspelning på kön har tidigare varit föremål för riksdagens ställningstagande. I samband med att konstitutionsutskottet under riksmötet 1987/88 behandlade ett regeringsförslag om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. (prop. 1986/87:151) togs upp ett motionsönskemål med sådant innehåll.

Propositionen byggde bl.a. på yttrandefrihetsutredningens betänkande (SOU 1983:70) Värna yttrandefriheten. I samband med remissbehandlingen av betänkandet föreslogs att även missaktning på grund av kön skulle vara kriminaliserad enligt bestämmelserna i 16 kap. 8 § BrB. Med anledning härav anförde departementschefen (prop. s. 110) att han bedömde det som alltför vanskligt att i den aktuella paragrafen införa en allmän kriminalisering av uttryck för missaktning på grund av kön. Gränsdragningsproblemen skulle bli ytterligt svårbemästrade, och bestämmelsen skulle förlora sin inriktning på minoritetsskydd.

Justitieukskottet, som yttrade sig i ärendet (JuU 1987/88:1 y), avstyrkte bifall till det i motionen framförda förslaget. Utskottet framhöll bl.a. att syftet med motionsförslaget i väsentliga delar fick anses tillgodosett genom den då aktuella propositionens förslag om kriminalisering i ökad utsträckning av pornografiska skildringar. Härtill kom att bestämmelsen om hets mot folkgrupp vid ett genomförande av motionsförslaget skulle förlora sin inriktning på minoritetsskydd.

Konstitutionsutskottet hänvisade i sitt av riksdagen godkända betänkande till vad departementschefen och justitieukskottet uttalat i frågan och avstyrkte bifall till motionen (KU 1987/88:36 s. 29 f).

I anslutning till vad som tas upp i den aktuella motionen vill utskottet nämna att överväganden för närvarande pågår inom regeringskansliet i frågan om lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam (jfr 1988/89:LU17 s. 17 f).

Utskottet har inte funnit anledning att ändra sin inställning till frågan huruvida brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp skall omfatta även missaktning med anspelning på kön. Utskottet avstyrker därför bifall till motion Ju623 i nu behandlad del.

Sexuellt utnyttjande

Motionen

I motion Ju626 begärs att riksdagen uttalar att bestämmelsen om sexuellt utnyttjande i BrB bör ändras så att det är straffbart för skötare att ha sexuellt umgänge med en psykiskt sjuk person, som vistas på sjukhus där skötaren arbetar. Bakgrunden är en dom i vilken högsta domstolen i ett visst fall frikände en skötare från ansvar för en sådan handling.

Bakgrund

Bestämmelser om sexualbrotten finns i 6 kap. BrB. Dessa bestämmelser fick sin nuvarande utformning genom lagstiftning år 1984 (prop. 1983/84:105, bet. JuU 25, rskr. 332). Till grund för lagstiftningen låg i första hand 1977 års sexualbrottskommittés betänkande (SOU 1982:61) Våldtäkt och andra sexuella övergrepp.

Om ansvar för sexuellt utnyttjande finns bestämmelser i 6 kap. 3 § BrB. Där föreskrivs att den som förmår annan till sexuellt umgänge genom att grovt missbruka hans eller hennes beroendeställning eller genom att otillbörligt utnyttja att han eller hon befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd eller är psykiskt sjuk eller psykiskt utvecklingsstörd, döms för *sexuellt utnyttjande* till fängelse i högst fyra år.

Den dom som ligger bakom yrkandet i motionen meddelades av högsta domstolen (HD) i maj 1988 (NJA I 1988 s. 279). I målet hade HD att ta ställning till innebörden av bestämmelsen. Målet gällde sammanfattningsvis följande. En man, som var anställd som skötare på en psykiatrisk klinik vid ett sjukhus, hade vid flera tillfällen samlag med en på kliniken intagen kvinna. Kvinnan led av psykisk störning som kunde jämföras med psykisk sjukdom och vårdades på kliniken enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Mannen åtalades för sexuellt utnyttjande. Mannen invände att han inte förmått kvinnan till samlagen utan att dessa tvärtom tillkommit på direkt initiativ från hennes sida. Hovrätten för Nedre Norrland fastställde tingsrättens dom på fängelse en månad för sexuellt utnyttjande. Mannen fullföljde talan till HD.

HD ogillade åtalet på den grunden att det inte kunde anses att mannen förmått kvinnan till det sexuella umgänget. HD ansåg att uttrycket *förmå* med hänsyn till legalitetsprincipen inte kunde ges annan innebörd än att däri låg ett krav på åtminstone något mått av aktivitet i form av fysisk eller psykisk påverkan. Utredningen i målet

visade, enligt HD, inte annat än att det var kvinnan som, utan någon aktiv påverkan från mannens sida, vid samtliga tillfällen tagit initiativet till samlagen och varit aktiv för att dessa skulle bli av.

Inom regeringskansliet har, på riksdagens initiativ (se JuU 1986/87:3, rskr. 46), bl.a. gränslinjen mellan våldtäkt och sexuellt utnyttjande närmare utretts. I samband därmed behandlas behovet av en lagändring i den typ av situationer som tas upp i motionen. Arbetet redovisas i departementspromemorian (Ds 1989:6) Sexuella övergrepp mot barn m.m. I promemorian konstateras att den ändring i 6 kap. 3 § BrB som ägde rum år 1984 rent faktiskt torde ha inneburit en begränsning av det straffbara området på ett sätt som inte varit avsett.

I promemorian anförs fortsättningsvis (s. 42 ff):

Frågan är då om detta inneburit att det straffbara området inskränkts på ett icke önskvärt sätt.

Under arbetet med 1984 års lagstiftning framhölls att inställningen till sexualiteten hos psykiskt sjuka och utvecklingsstörda förändrats på senare tid. Samhällets strävan var numera att så långt som möjligt skapa normala livsbetingelser för dessa. Utvecklingen hade medfört bl.a. att yttringar av deras sexualdrift accepterades på ett helt annat sätt än tidigare. I förarbetena underströks också att psykiskt sjuka och psykiskt utvecklingsstörda borde ha rätt till sexualliv på samma sätt som andra människor. Samtidigt framhölls att man måste räkna med att det fanns fall då dessa hade svårigheter att värja sin sexuella och personliga integritet och att det i sådana situationer då klara övergrepp hade skett var nödvändigt att kunna ingripa till deras skydd (SOU 1982:61 s. 103 och prop. 1983/84:105 s. 26).

Den syn på psykiskt sjukas och psykiskt utvecklingsstördas sexualitet som ligger till grund för de angivna förarbetsuttalandena har knappast förlorat sin giltighet.

I de situationer som det här är fråga om torde det i de allra flesta fall förekomma någon form av sådan aktivitet från den med vilken den psykiskt sjuke eller utvecklingsstörde har sexuellt umgänge som innefattas i ordet "förmå". Även om något slag av påverkan krävs, betyder förmå i detta sammanhang inte att gärningsmannen behöver övervinna ett motstånd från den andres sida (jfr Beckman m.fl., Kommentar till brottbalken I, femte upplagan, 1987, s. 194 och 282). I allmänhet har väl den med vilken den psykiskt sjuke eller utvecklingsstörde har sexuellt umgänge i varje fall på något sätt varit aktiv för att detta skulle bli av. Att det ibland kan uppstå tvekan om att denne verkligen "förmår" den andre till umgänget, framgår dock av det angivna HD-avgörandet.

Även då det är den psykiskt sjuke eller utvecklingsstörde som tar initiativet till umgänget kan det tänkas förekomma fall som ter sig otillbörliga. Utan att ta ställning till det straffvärda i den situation som var uppe till bedömning i HD-avgörandet, finns det anledning att se särskilt allvarligt just på fall då det förekommer sexuellt umgänge mellan anställda och patienter vid sjukhus eller andra vårdinrättningar. I fall av det slaget föreligger det uppenbara risker för vad som måste betecknas som otillbörligt utnyttjande. Även andra fall kan tänkas, t.ex. om den sjuke under inflytande av sin sjukdom är sexuellt aktiv på ett sätt som inte skulle ha skett om han eller hon varit frisk.

I varje fall i situationer som de angivna torde straffbarheten begränsas på ett mindre lämpligt sätt genom kravet på att gärningsmannen skall "förmå" den andre till umgänget. Det bör vara tillräckligt att det

— i enlighet med vad som gällde före år 1984 — för straffansvar uppställs villkoret att gärningsmannens handlande framstår som ett otillbörligt utnyttjande.

Mot bakgrund härav föreslås i promemorian att den nuvarande bestämmelsen i 3 § delas upp i två meningar, den ena avseende missbruk av annans beroendeställning och den andra omfattande övriga situationer. För de senare fallen skall i stället för "förmår annan till sexuellt umgänge" användas orden "har sexuellt umgänge".

Promemorian har remissbehandlats och övervägs för närvarande i justitiedepartementet.

Utskottets överväganden

Under hänvisning till vad som anförts i det föregående anser utskottet att mycket talar för att en lagändring bör komma till stånd i den riktning som föreslås i promemorian i nu behandlad del och att det är angeläget att förslag härom så snart som möjligt läggs fram för riksdagen. Vad utskottet nu med anledning av motion Ju626 uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Nödvärnsrätten

Motionen

I motion Ju608 begärs förslag till förtydligande av hela nödvärnsrätten i enlighet med vad som anförts i motionen. Enligt motionären är reglerna i 24 kap. 1 och 5 §§ BrB inte tillräckligt klargörande, och motionären hävdar att lagtexten bör ändras så att det tydligare än vad nu är fallet framgår vad lagstiftaren haft för intentioner med reglerna om nödvärn. Särskilt gäller detta rätten för alla medborgare att hjälpa en medmänniska som hamnat i ett nödvärnsläge samt möjligheten till straffrihet även vid överskridande av nödvärnsrätten. Sådan oklarhet skapar, enligt motionären, svårigheter för rättstillämpningen, och rättspraxis i underrätterna är ojämn. Nödvärnsrätten är därför enligt motionären i starkt behov av ett förtydligande på flera punkter. Även när det gäller skadeståndsrättsliga spörsmål i nödvärnssituationer bör vissa klarlägganden ske. Således bör införas en regel i skadeståndslagen om att skadeståndsskyldighet inte skall föreligga vid nödvärn och ej heller vid nödvärnsöverskridande om straffrihet föreligger.

Bakgrund

Riksdagen har vid flera tillfällen behandlat frågor om översyn av eller ändring i reglerna om nödvärn (bet. 1LU 1970:61, bet. JuU 1982/83:3, 1986/87:5, 1986/87:34 s. 13 och 1987/88:32 s. 5).

I utskottets betänkande i ämnet vid riksmötet 1986/87 lämnade utskottet en utförlig redogörelse för gällande rätt och för HD:s praxis i fråga om nödvärn. Därutöver redovisade utskottet sina överväganden år 1970 och år 1982 i frågan. Utskottet konstaterade vidare att det är viktigt att allmänheten känner till vilken rätt till självförsvar som

nödvärnsreglerna ger. Bristande kunskap härom kan leda till oönskade effekter. Okunnigheten kan å ena sidan medföra en omotiverad underlåtenhet att ingripa mot brottsliga angrepp. Å andra sidan kan den leda till ett ökat våld genom att vapen och andra tillhyggen används i oträngt läge. Utskottet ansåg att det inte är uteslutet att många saknar tillräckliga kunskaper om sina rättigheter att ingripa och om dessa rättigheters gränser. Enligt utskottets mening kunde dock bristande kunskap avhjälpas genom lämpliga informationsåtgärder och inte genom lagstiftning.

Beträffande önskemålen att genom ändring i lagstiftningen få till stånd en riktig rättstillämpning hänvisade utskottet till sitt ställningstagande år 1982. Vid det tillfället fann utskottet, efter en bred remissbehandling av frågan, dels att det finns en gräns för hur noga nödvärnssituationen kan beskrivas i lagtext, dels att rättsläget förtydligats och preciserats genom HD:s avgöranden. Utskottet fann att det därefter inte framkommit något som visade på några egentliga brister i rättstillämpningen. Utskottet vidhöll därför sin tidigare uppfattning. Utskottet hänvisade därefter till att fängelsestraffkommittén genom tilläggsdirektiv fått att överväga om det behövs ändringar eller kompletteringar i systemet med allmänna ansvarsfrihetsregler, bl.a. nödvärnsreglerna. Med bl.a. dessa uttalanden avstyrkte utskottet bifall till motionen. Under hänvisning till sina tidigare ställningstaganden avstyrkte utskottet åren 1987 och 1988 bifall till ytterligare ett antal motioner om förtydliganden av nödvärnsrätten.

Fängelsestraffkommittén har i sitt betänkande (SOU 1988:7) Frihet från ansvar behandlat frågan om nödvärn. Enligt kommittén utgör BrB:s bestämmelser, som tillåter alla nödvärnsåtgärder som inte framstår som uppenbart oförsvärliga, en lämplig reglering. Något skäl att ändra bestämmelserna i sak finns därför inte enligt kommittén. När det sedan gäller rättspraxis — sådan denna kommit till uttryck genom HD:s avgöranden — anser kommittén att utvecklingen inte gått i en riktning som strider mot de tankegångar som legat till grund för reglernas utformning. HD:s avgöranden visar att utrymmet för den angripne att försvara sig och sin egendom är — i enlighet med vad som också uttalades i förarbetena — relativt stort. Kommittén påpekar att HD när det gäller nödvärnsrättens gränser gjort en betydelsefull insats. Genom en serie av rättsfall har HD på ett klagande sätt visat vad nödvärnsrätten enligt BrB innebär. Mot denna bakgrund föreligger heller inte något behov av en ändrad inriktning av praxis. Emellertid anser kommittén att nödvärnsparagrafen inte går fri från kritik, och kommittén anser att det på flera punkter bör genomföras förändringar i syfte att klarare ange nödvärnsrättens omfattning. Kommittén föreslår en total omredigering av lagtexten. Den nya formuleringen gör bestämmelsen mera lättläst och innebär också att nödvärnsrätten framhävs tydligare.

Betänkandet har varit föremål för remissbehandling och övervägs för närvarande i justitiedepartementet.

Den grundläggande regeln om skadeståndsansvar i 2 kap. 1 § skadeståndslagen (SkL; 1972:207) innebär att var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan.

Skadeståndet kan jämkas under vissa förutsättningar. Enligt 6 kap. 1 § SkL gäller därvid att skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller av grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas redan om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. För samtliga skadetyper gäller att jämkning skall ske efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt.

Skadeståndslagen innehåller inga särskilda bestämmelser om skadestånd till den som har skadats vid utövandet av brottslig eller annan otillåten handling. I sådana fall blir vanliga skadeståndsrättsliga principer tillämpliga. En förutsättning för att skadestånd skall utgå är att den skadegörande handlingen i något avseende är rättsstridig. Enligt allmänna rättsgrundsatser inom skadeståndsrätten skall skadestånd, på grund av rättsstridighetens bortfallande, inte utgå för skada vållad genom handling i bl.a. nödvärn.

Ersättning för skada på grund av brott kan utgå ur olika försäkringar, t.ex. hemförsäkringen. I vissa fall finns möjlighet att få ersättning av staten. Sådan ersättning utgår enligt brottsskadelagen (1978:413) och förordningen (1988:842) om ersättning och belöning åt den som hjälper polisen.

Den som i nödvärn ingriper för att avvärja brott och själv blir utsatt för brott kan således erhålla ersättning enligt brottsskadelagen. Ersättning enligt ovannämnda förordning kan också den få som på egen hand, innan polisen eller en ordningsvakt kommit till platsen eller annars tagit sig an saken, i nödvärn eller med laga rätt ingriper för att avvärja ett påbörjat eller överhängande angrepp mot annan eller annans egendom eller hindrar angriparen från att komma undan.

Utskottets överväganden

Som framgått ovan är fängelsestraffkommitténs förslag om en omredigering av bestämmelsen i BrB om nödvärn för närvarande föremål för regeringens ställningstagande. Detta arbete bör inte föregripas. Inte heller erfordras enligt utskottets mening några särskilda uttalanden om nödvärnsrätten i övrigt på sätt som framförs i motion Ju608. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *statens ansvar för skydd mot brott* att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 1),

res. 1 (m)

2. beträffande *kostnader för brott*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 7),

res. 2 (m)

3. beträffande *grannsamverkan mot brott*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju811,

4. beträffande *ordningsbot för snatteri*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju604, motion 1988/89:Ju620 i denna del (yrkande 1), motion 1988/89:Ju624 i denna del (yrkande 1) och motion 1988/89:Ju632,

res. 3 (m, fp, c, mp)

5. beträffande *beloppsgränser vid snatteri m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju620 i denna del (yrkandena 2, 3 och 4) och motion 1988/89:Ju624 i denna del (yrkandena 2, 3 och 4),

res. 4 (m)

6. beträffande *åtalsunderlåtelse m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 5) och motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 27),

res. 5 (m, fp, c)

7. beträffande *håleri*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju607,

8. beträffande *skärpning av skattebrottslagen m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju616 och motion 1988/89:Ju821 i denna del (yrkande 5),

res. 6. (vpk, mp)

9. beträffande *utredning om räussäkerhet*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 18),

res. 7 (m, fp, c)

10. beträffande *inriktningen av narkotikapoliitiken*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 1),

res. 8 (m, mp)

11. beträffande *en europeisk databas*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 3),

res. 9 (m)

12. beträffande *fängelse för eget bruk av narkotika*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju634, motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 2 delvis), motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 16), motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 12) och motion 1988/89:Ju815 i denna del (yrkande 2),

res. 10 (m, fp, c, mp)

13. beträffande *gärningsformer i narkotikastrafflagen*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 2 delvis),

res. 11 (m)

14. beträffande *hets mot folkgrupp*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju623 i denna del (yrkande 1),

res. 12 (vpk)

15. beträffande *sexuellt utnyttjande*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju626 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

16. beträffande *nödvärnsrätten*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju608.

Stockholm den 12 december 1989

På justitieutskottets vägnar

Britta Bjelle

Närvarande: Britta Bjelle (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Bengt-Ola Rytter (s), Göthe Knutson (m), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp), Anders Svärd (c), Kent Lundgren (mp), Sigrid Bolkéus (s), Alf Eriksson (s) och Ingrid Burman (vpk).

Reservationer

1. Statens ansvar för skydd mot brott (mom. 1)

Jerry Martinger, Göthe Knutson och Göran Ericsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Som justitieministern" och på s. 5 slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

I likhet med vad som framförs i motion Ju805 anser utskottet att en av statens främsta uppgifter är att värna medborgarna mot brott, och detta skall vara ett av huvudmålen för den kriminalpolitik som skall bedrivas. I ett rättssamhälle skall den enskildes liv, hälsa, integritet och egendom skyddas. Samhällsmedlemmarna skall kunna känna trygghet i sina hem och på gator och torg.

Enligt utskottets uppfattning har den allmänna inriktningen av kriminalpolitiken under senare år inte varit ägnad att uppfylla nu angivna mål. Utskottet vill peka på att polisväsendets betydelse i brottsbekämpningen har underskattats och att polisens resurser har urgröpts. Lagöverträdelser har kunnat ske utan att någon egentlig reaktion inträffat genom utvidgade möjligheter till åtalsunderlåtelse. Högaktiva vanebrottslingar har erhållit "mängdrabatt" då de dömts för

brott i stället för skärpta påföljder. Vidare har föräldrarnas och skolans ansvar när det gäller att lära unga människor att känna respekt för andras liv och egendom undervärderats.

Det måste nu till åtgärder för att stärka statens möjligheter att skydda medborgarna från brott. Således bör de som överträder lagar mötas av en reaktion som visar att handlingen inte accepteras. Särskild uppmärksamhet skall ägnas unga människor för att förhindra att de utvecklar ett kriminellt beteende. En förutsättning härför är att familjens ställning stärks. Omfattande insatser skall göras på alla nivåer i samhället för att motverka narkotikamissbruk, och personer som drabbas av brott skall ges ett starkt stöd från det allmänna. Det får ankomma på regeringen att genast vidta åtgärder i syfte att förverkliga nyss angivna mål. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *statens ansvar för skydd mot brott*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 1) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Kostnader för brott (mom. 2)

Jerry Martinger, Göthe Knutson och Göran Ericsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Med åberopande" och slutar med "bör avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill först framhålla att det föreligger tämligen välgrundade uppskattningar av de kostnader för det allmänna som den ekonomiska brottsligheten orsakar. Omfattningen av dessa kostnader har ofta åberopats som en särskild grund för intensifierade åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Utskottet konstaterar att det däremot inte synes föreligga någon aktuell officiell kartläggning av de totala samhällskostnaderna för brott som riktar sig mot enskilda personer. Det torde dock vara ställt utom allt tvivel att dessa måste vara betydande.

Enligt utskottets mening är det av många skäl angeläget att närmare få kartlagt vilka kostnader för enskilda och för det allmänna som brottsligheten mot enskilda orsakar. Inte minst för övervägandena kring behovet av brottsförebyggande och brottsbekämpande insatser måste det vara viktigt att ha tillgång till rättvisande uppgifter om dessa kostnader. Självfallet skall vid dessa överväganden även andra faktorer än de rent kostnadsmässiga tillmätas betydelse. Närmare kunskaper om samhällets kostnader för den brottslighet det här gäller är av värde också för att få till stånd ett förbättrat utnyttjande av de totala samhällsresurser som tas i anspråk med anledning av denna brottslighet.

Den bild av brottslighetens omfattning som man får genom brottsstatistiken anser utskottet vara otillräcklig för att närmare belysa de kostnader på området som föreligger. För att få till stånd en analys

härav anser utskottet att det behövs mera kvalificerade forskningsinsatser. Utskottet anser att det får ankomma på regeringen att föranstalta om att det kommer till stånd en sådan forskning.

Vad utskottet sålunda har anfört med anledning av motion Ju817 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *kostnader för brott*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju817 i denna del (yrkande 7) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Ordningsbot för snatteri (mom. 4)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) Anders Svärd (c) och Kent Lundgren (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar med "Såvitt gäller" och på s. 10 slutar med "aktuella motionerna" bort ha följande lydelse:

Emellertid har enligt utskottets mening butikstillgreppen med tiden fått en sådan omfattning att också nya vägar måste prövas i linje med vad som föreslås i motionerna Ju604, Ju620, Ju624 och Ju632. Vad utskottet därvid särskilt vill ta fasta på är förslaget i motionerna att det nu bör närmare övervägas att införa ordningsbot vid snatteribrott. Utskottet kan härvidlag i stort ansluta sig till de skäl som stöldutredningen anförde till förmån för ett sådant system. Sålunda bör enligt utskottets mening särskilt framhållas att ordningsföreläggande vid mindre snatteribrott torde kunna utgöra en både snabb och för den enskilde tillfällighetssnattaren förhållandevis skonsam form av lagföring. Dessutom skulle ett system med ordningsbot vid snatteri kunna bidra till ett bättre resursutnyttjande genom att minska åklagarnas och förenkla polisens arbete med dessa tillgreppsbrott.

Förutsättningarna för införandet av ett system med ordningsbot vid snatteribrott bör således enligt utskottets mening bli föremål för närmare överväganden, t.ex. i anslutning till det pågående arbetet inom regeringskansliet med fängelsestraffkommitténs förslag. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av de nu aktuella motionerna bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *ordningsbot för snatteri*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju604, motion 1988/89:Ju620 i denna del (yrkande 1), motion 1988/89:Ju624 i denna del (yrkande 1) och motion 1988/89:Ju632 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Beloppsgränser vid snatteri m.m. (mom. 5)

1989/90:JuU16

Jerry Martinger, Göthe Knutson och Göran Ericsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Beträffande förslagen" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Frågan om en viss gärning skall rubriceras som stöld eller snatteri skall bestämmas inte bara utifrån det tillgripnas värde utan med beaktande av samtliga omständigheter i ärendet. Förhållandena är emellertid ofta sådana att inga särskiljande omständigheter av betydelse utöver värdet föreligger. Med hänsyn till önskvärdheten av att en i möjligaste mån enhetlig praxis upprätthålls har riksåklagaren med anpassning till rådande praxis vid domstolarna rekommenderat åklagarna, där inga andra omständigheter talar däremot, att utgå från en värdegräns mellan stöld och snatteri på 600 kr. Som framförs i motionerna Ju620 och Ju624 är denna gräns för hög mot bakgrund av det samhällsproblem som snatteribrotten utgör, och den bör sänkas. Härför torde en lagändring erfordras. Enligt utskottets uppfattning bör sålunda en lagändring komma till stånd i syfte att begränsa det straffbara området för snatteri och i samma mån vidga det straffbara området för stöld. Det bör ankomma på regeringen att snarast lägga fram ett lagförslag i enlighet med vad som nu anförts. Utskottet utgår ifrån att en direkt följd av den föreslagna lagstiftningen blir dels att värdegränsen mellan snatteri och stöld sänks, dels att de beloppsgränser som, enligt rikspolisstyrelsens och riksåklagarens rekommendationer, används vid åtalsunderlåtelse och rapportteftergift vid snatteri avskaffas. Utrymmet för att använda dessa institut bör sålunda minskas i samma mån. Vad utskottet nu med anledning av motionerna Ju620 och Ju624 uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *beloppsgränser vid snatteri m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju620 i denna del (yrkandena 2, 3 och 4) och motion 1988/89:Ju624 i denna del (yrkandena 2, 3 och 4) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

5. Åtalsunderlåtelse m.m. (mom. 6)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Såvitt gäller" och slutar med "berörda delar" bort ha följande lydelse:

Såvitt gäller det allmänna önskemålet om en återgång till gamla regler om och minskad användning av åtalsunderlåtelse och rapportteftergift vill utskottet anföra följande.

Brottsligheten i samhället har ökat på ett oroande sätt, och rättsväsendets resurser är hårt ansträngda. Reglerna om bl.a. åtalsunderlåtelse och rapporttefergift ingår i ett regelsystem som syftar till en ändamålsenlig resursanvändning. Häremot kan i princip inga invändningar riktas.

Utskottet anser emellertid att möjligheterna till åtalsunderlåtelse och rapporttefergift har kommit att utvidgas alltför mycket. Det är enligt utskottets mening befogat att nu hävda vissa centrala straffrättsliga principer såsom likhet inför lagen och förutsebarhet i rättskipningen. Dessa principer är satta i fara och tilltron till rättsväsendet kan härigenom komma att skadas allvarligt. Även rollfördelningen mellan åklagare och domstolar har kommit att rubbas genom att åklagarna tillförts alltmer av uppgifter som traditionellt uppfattats som renodlade domstolsuppgifter.

Utskottet vill vidare peka på vikten av att överträdelse av straffrättsliga bestämmelser leder till en reaktion från samhällets sida. Om sanktionerna uteblir förlorar de uppställda reglerna sin trovärdighet, och respekten för rättssamhället urholkas. I förlängningen ligger här stora faror för upprätthållandet av den allmänna laglydnaden. En sådan utveckling kan inte accepteras.

För unga människor särskilt är det nödvändigt att samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster. Ett system som innebär att lagöverträdelse ofta inte beivras — eller beivras inkonsekvent och ryckvis — får en destruktiv inverkan på ungdomars ofta ganska outvecklade rättsbegrepp. Nu gällande generösa regler för åtalsunderlåtelse kan närmast ge ett intryck av att samhället inte ser allvarligt på ungdomars brottslighet.

Utskottet vill sålunda förorda att en återgång till tidigare restriktiva regler för åtalsunderlåtelse m.m. sker så snart som möjligt. Det sagda innebär emellertid inte att utskottet anser att de skärpningar som gjordes förra året i fråga om åtalsunderlåtelse för unga lagöverträdare bör tas bort. Tvärtom bör de i fortsättningen alljämt gälla i de fall åtalsunderlåtelse kan komma i fråga.

Vad utskottet nu med anledning av motionerna Ju805 och Ju808 uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. *beträffande åtalsunderlåtelse m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 5) och motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 27) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Skärpning av skattebrottslagen m.m. (mom. 8)

1989/90:JuU16

Kent Lundgren (mp) och Ingrid Burman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Fängelsestraffkommittén har" och slutar med "bl.a. skattebrottslagen" bort ha följande lydelse:

I likhet med vad som framförs i motion Ju616 anser sig utskottet kunna konstatera att domstolarna under senare år ser mindre allvarligt på skattebrotten än tidigare. Samtidigt har antalet personer som dömts till fängelse för brott mot skattebrottslagen i stort sett halverats. Enligt utskottets uppfattning är detta inte en godtagbar utveckling. Ytterst är det flertalet av samhällsmedlemmarna som är de stora förlorarna på skattebrottsligheten.

Utskottet anser mot den bakgrunden att straffskalorna för de brott som kan bli aktuella vid ekonomisk brottslighet bör ses över i höjande riktning i enlighet med förslagen i motionerna Ju616 och Ju821. Det finns emellertid också skäl att här påpeka att man inte kan räkna med att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten enbart genom att höja straffskalan för sådan brottslighet. Naturligtvis bör även andra åtgärder, framför allt för att öka upptäcktsrisken, komma till stånd. Det bör ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som kan krävas. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *skärpning av skattebrottslagen m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju616 och motion 1988/89:Ju821 i denna del (yrkande 5) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Utredning om rättssäkerhet (mom. 9)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Såvitt gäller" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

I anledning av utredningskravet i motion Ju805 såvitt gäller rättssäkerheten i lagstiftning mot ekonomisk brottslighet vill utskottet anföra följande.

Som motionärerna framhåller bör statens brottsbekämpande ansvar understrykas också när det gäller ekonomisk brottslighet. Men lika självklart är att också lagar som gäller sådan brottslighet måste uppfylla elementära rättssäkerhetskrav. Såsom framgår bl.a. av BRÅ:s nysnämnda rapport om Eko-brott m.m. finns tvekan om detta är fallet, och utskottet anser sig redan nu kunna konstatera att en bred översyn med parlamentarisk förankring av lagstiftningen mot den ekonomiska brottsligheten är motiverad.

I likhet med motionärerna anser utskottet således att en parlamentariskt utsedd utredning bör tillsättas med uppgift att skyndsamt göra en översyn av lagstiftningen på området. Rättssäkerhetsaspekterna bör under utredningsarbetet sättas i förgrunden. Utredningen bör vara oförhindrad att även i övrigt ta upp och belysa de frågor rörande innehållet i den berörda lagstiftningen som aktualiseras under arbetets gång. Där rättssäkerhetskraven inte är uppfyllda eller där skäl för lagstiftning saknas bör riksdagen omedelbart föreläggas förslag till lagändringar. Vad utskottet nu med anledning av motion Ju805 uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *utredning om rättssäkerhet*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 18) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Inriktningen av narkotikapolitiken (mom. 10)

Jerry Martinger (m), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m) och Kent Lundgren (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "I anslutning" och slutar med "motionsyrkandet avstyrks" bort ha följande lydelse:

Emellertid är detta, enligt utskottets uppfattning, inte tillräckligt. De senaste årens narkotikapolitik har inte lyckats uppfylla målet om ett narkotikafritt samhälle, och utskottet anser att det nu krävs helt andra och kraftfulla tag mot narkotikamissbruket. Alla narkotikamissbrukare bildar en efterfrågemarknad, och så länge efterfrågan består kommer också narkotikahandeln att finnas. Detta måste få till konsekvens att insatser görs för att dels minska antalet missbrukare genom vård och behandling, dels stoppa nyrekryteringen till missbruket. I sistnämnda hänseende är verkningsfulla insatser mot handeln med narkotikan en första åtgärd, främst då mot gatulangningen. Denna grundläggande insikt måste styra narkotikapolitikens inriktning. Utskottet anser att narkotikapolitiken bör präglas av *att* varje icke-medicinsk befattning med narkotika skall vara belagd med effektiva straff, *att* fängelse skall införas i straffskalan för eget bruk av narkotika, *att* kraftigare påföljder än böter regelmässigt bör tillgripas vid upprepad illegal befattning med narkotika, *att* det skapas en stark opinion mot marknadsföringen och bruket av varor med anknytning till narkotika, t.ex. haschpipor och narkotikasymboler i form av smycken m.m., *att* utredning, lagföring och domstolsprövning av narkotikamålen skall gå snabbare än för närvarande samt slutligen *att* vården och behandlingen av narkotikamissbrukare skall göras effektivare — härför krävs en ny vårdlagstiftning.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som kan krävas för att en narkotikapolitik med den inriktning som utskottet nu

förordat skall kunna bedrivas. Naturligtvis bör de resurser som kan krävas härför ställas till vederbörande myndighets förfogande. Vad utskottet nu uttalat med anledning av motion Ju802 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *inriktningen av narkotikapolitiken*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 1) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. En europeisk databas (mom. 11)

Jerry Martinger, Göthe Knutson och Göran Ericsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Såvitt gäller" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan ställa sig bakom önskemålet i motion Ju802 om inrättandet av en europeisk databas för bekämpandet av narkotikabrottslighet. Enligt utskottets uppfattning måste nämligen Sverige driva på ytterligare för att förbättra det europeiska samarbetet. Det är angeläget att de tekniska resurserna utökas och att samarbetet mellan de olika ländernas polis- och tullmyndigheter stärks. En europeisk databas efter modell av den amerikanska EIPC-basen bör kunna vara ett led i en sådan utveckling. En utveckling av ett europeiskt datasamarbete av angiven art bör därför snarast komma till stånd. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *en europeisk databas*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 3) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Fängelse för eget bruk av narkotika (mom. 12)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp), Anders Svärd (c) och Kent Lundgren (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "I fråga" och slutar med "delar avstyrks" bort ha följande lydelse:

I fråga om införandet av fängelse i straffskalan i 2 § narkotikastrafflagen vid eget bruk av narkotika vill utskottet i linje med vad som uttalas i motionerna Ju634, Ju802, Ju805, Ju808 och Ju815 erinra om att det är viktigt att straffet för ett brott speglar dess straffvärde. Utskottet finner det självklart att konsumtion av en viss mängd narkotika inte bör bedömas ha ett lägre straffvärde än innehav av samma

mängd. Straffskalan för eget bruk av narkotika bör således sammanfalla med den för innehav. För sistnämnda brott omfattar straffskalan som framgått ovan såväl böter som fängelse också vid brott som är att anse som ringa, och utskottet anser för sin del att straffskalan för innehavsbrott är väl avvägd. Detta bör enligt utskottets mening leda till motsvarande straffskala för eget bruk av narkotika.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka att domstolarna är skyldiga att mäta ut straff under hänsynstagande bl.a. till hur allvarligt brottet är i det enskilda fallet. Om det står klart att eget bruk av narkotika inte påkallar mer än ett bötesstraff skall någon annan påföljd naturligtvis inte heller utdömas.

Det kan tilläggas att det, enligt utskottets mening, i vissa fall bör vara möjligt att använda det straffprocessuella tvångsmedlet kroppsbesiktning i syfte att säkra bevisning vid misstanke om eget bruk av narkotika. Likaså bör det vara möjligt att döma till vård, i första hand kontraktsvård, vid upprepat fall av eget bruk. I båda fallen är en första förutsättning att fängelse ingår i straffskalan.

Sammanfattningsvis anser utskottet att fängelse bör ingå i straffskalan för eget bruk av narkotika i 2 § narkotikastrafflagen. Det bör ankomma på regeringen att snarast utarbeta ett lagförslag med denna innebörd. Förslaget bör snarast föreläggas riksdagen. Vad utskottet nu med anledning av motionerna Ju634, Ju802, Ju805, Ju808 och Ju815 uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 12 bort ha följande lydelse:

12. *beträffande fängelse för eget bruk av narkotika*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju634, motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 2 delvis), motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 16), motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 12) och motion 1988/89:Ju815 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Gärningsformer i narkotikastrafflagen (mom. 13)

Jerry Martinger, Göthe Knutson och Göran Ericsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Beträffande den" och slutar med "motion Ju802" bort ha följande lydelse:

I anslutning till den kritik mot gärningsformerna i 1 § narkotikastrafflagen som framförs i motion Ju802 vill utskottet anföra följande.

I fråga om det straffbara områdets avgränsning till *framställning* av narkotika som är avsedd för missbruk vill utskottet uttala att det visserligen främst torde vara sådan framställning som är straffvärd. Utskottet anser det dock olämpligt att begränsa det straffbara området på detta sätt. För att undvika svårigheter i den praktiska tillämpningen, t.ex. när det gäller bevisningen, bör enligt utskottets mening varje

olovlig framställning av narkotika omfattas av denna gärningsform. Att man därigenom också straffbelägger försök, förberedelse m.m. till sådan odling av narkotiska växter som sker i viltvårdssyfte eller för prydnadsändamål anser utskottet inte inge några betänkligheter. Ty även sådan odling är ju redan för närvarande straffbar, låt vara endast som innehav och alltså först då växten har utvecklat sig något. Den ordning utskottet nu föreslår innebär endast att straffansvar kommer att inträda på ett tidigare stadium, t.ex. vid sådd. Med den utformning av gärningsformen som utskottet förordar undviks att t.ex. handel med hamprö som fågelfoder mer generellt kommer att falla under straffansvar.

Beträffande *förvärv* av narkotika vill utskottet som sin mening uttala att begränsningen av straffansvarets omfattning till sådana fall när överlåtelssyfte har förelegat är omotiverad. Enligt utskottets mening finns det nämligen inga sakliga skäl till varför förvärv av narkotika för eget bruk bör vara undantaget från det straffbara området enligt denna gärningsform. Genom att såsom föreslås i motionen låta gärningsformen omfatta varje förvärv av narkotika kommer vid förvärv för eget bruk straffansvar att inträda på ett tidigare stadium än först vid själva innehavet; redan försök eller förberedelse till förvärv av narkotika för eget bruk kriminaliseras alltså. En sådan ordning måste enligt utskottets mening anses vara i hög grad påkallad av preventiva skäl. Genom att låta gärningsformen avse alla förvärv undviks också tillämpningssvårigheter som nuvarande ordning kan innebära.

Vad slutligen gäller *inköp* av narkotika anser utskottet tiden vara mogen för att avskaffa den rådande begränsningen av det straffbara området till sådana inköp som inte är avsedda för eget bruk; enligt utskottets uppfattning bör varje inköp, alltså även sådana som är avsedda för eget bruk, omfattas av det straffbara området.

Sammanfattningsvis innebär det nu sagda i fråga om gärningsformerna att utskottet ställer sig bakom önskemålen i motionen. Det bör ankomma på regeringen att utarbeta förslag till erforderlig författningstext. Ett lagförslag i ämnet bör snarast föreläggas riksdagen.

Vad utskottet nu med anledning av motion Ju802 i här behandlad del anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 13 bort ha följande lydelse:

13. *beträffande gärningsformer i narkotikastrafflagen*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju802 i denna del (yrkande 2 delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Hets mot folkgrupp (mom. 14)

1989/90:JuU16

Ingrid Burman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den i motion Ju623 gjorda bedömningen att 16 kap. 8 § BrB nu bör kompletteras med en bestämmelse varigenom även missaktning med anspelning på kön kriminaliseras, och utskottet anser att de invändningar om gränsdragningsproblem m.m. som anfördes i proposition 1986/87:151 mot en sådan bestämmelse inte kan anses avgörande. Det bör sålunda ankomma på regeringen att utarbeta ett lagförslag i enlighet med vad som anförts i motionen och snarast återkomma till riksdagen härmed. Vad utskottet nu uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *hets mot folkgrupp*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju623 i denna del (yrkande 1) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Särskilt yttrande

Sexuellt utnyttjande (mom. 15)

Lars-Erik Lövdén, Birthe Sörestedt, Bengt-Ola Rytter, Göran Magnusson, Eva Johansson, Björn Ericson, Sigrid Bolkéus och Alf Eriksson (alla s) anför:

Som framgår av utskottets betänkande övervägs för närvarande i regeringskansliet frågan om en ändring av 6 kap. 3 § BrB om sexuellt utnyttjande i den riktning som motionären eftersträvar. Enligt vår mening hade det varit bättre om riksdagen i stället för att nu uttala sig i frågan hade avvaktat dessa överväganden. I det läge saken befinner sig i vill vi emellertid inte motsätta oss att ett sådant uttalande görs.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Motioner	1
Utskottet	3
Inledning	3
Statens ansvar för skydd mot brott	3
Motionen	3
Bakgrund	3
Utskottets överväganden	4
Kostnader för brott mot enskilda	5
Motionen	5
Bakgrund	5
Utskottets överväganden	5
Granssamverkan mot brott	6
Motionen	6
Bakgrund	6
Utskottets överväganden	7
Åtgärder mot snatteri m.m.	7
Motionerna	7
Bakgrund	7
Utskottets överväganden	9
Häleri	10
Motionen	10
Bakgrund	10
Utskottets överväganden	11
Ekonomisk brottslighet	11
Motionerna	11
Bakgrund	11
Utskottets överväganden	13
Narkotikalagstiftningen m.m.	13
Motionerna	13
Bakgrund	14
Allmänt	14
Internationell narkotikabekämpning	15
Gärningsformer och straffskalor	16
Utskottets överväganden	19
Hets mot folkgrupp	20
Motionen	20
Bakgrund	20
Utskottets överväganden	21
Sexuellt utnyttjande	21
Motionen	21
Bakgrund	21
Utskottets överväganden	23
Nödvärnsrätten	23
Motionen	23
Bakgrund	23
Utskottets överväganden	25
Hemställan	25

Reservationer	27	1989/90:JuU16
1. Statens ansvar för skydd mot brott	27	
2. Kostnader för brott	28	
3. Ordningsbot för snatteri	29	
4. Beloppsgränser vid snatteri m.m.	30	
5. Åtalsunderlåtelse m.m.	30	
6. Skärpning av skattebrottslagen m.m.	32	
7. Utredning om rättssäkerhet	32	
8. Inriktningen av narkotikapolitiken	33	
9. En europeisk databas	34	
10. Fängelse för eget bruk av narkotika	34	
11. Gärningsformer i narkotikastrafflagen	35	
12. Hets mot folkgrupp	37	
Särskilt yttrande	37	
Sexuellt utnyttjande	37	

